

EØS-AVTALEN

HVORDAN FUNGERER DEN? HVA BETYR AVTALEN FOR NORGE?

1. NORGES VIKTIGSTE AVTALE

Norges tette samarbeid med EU reguleres av mer enn 75 avtaler. Den viktigste er avtalen om *Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS)*, som trådte i kraft 1. januar 1994.

Som et lite land i en globalisert verden er det i norsk interesse å inngå internasjonalt forpliktende samarbeid med andre land. Norge er tett tilknyttet EU, men ikke medlem av unionen. EØS-avtalen er den viktigste avtalen som regulerer samarbeidet mellom Norge og EU. I tillegg har Norge sluttet seg til EU-samarbeidet på en rekke områder som ikke omfattes av EØS-avtalen. Eksempler er Schengen-avtalen om passfrihet mellom de europeiske landene og felles grensekontroll utad, og avtalen om felles behandling av asylsaker.

EØS-avtalen gir Norge tilgang til EUs indre marked, der nasjonale grenser ikke skal hindre handel, investeringer og flytting. Dette gir nordmenn større valgfrihet når vi kjøper varer og tjenester, og den sikrer at norske bedrifter kan selge sine varer og tjenester i et europeisk marked med nærmere 450 millioner innbyggere på lik linje med bedrifter fra EU. Gjennom EØS-avtalen har vi de samme rettighetene som innbyggerne i EU til å reise fritt, arbeide, oppholde oss og studere i hele EØS-området. At EØS-avtalen regulerer så mye mer enn bare handelen mellom de 30 landene den omfatter, gjør den betydelig mer enn en tradisjonell handelsavtale.

EØS-avtalen er den mest omfattende internasjonale

avtalen Norge noen gang har inngått. Den har stor innflytelse på norsk politikk, lover og samfunnsliv. Som en følge av EØS-avtalen må Norge innføre et stort antall lover og regler som blir vedtatt av EU og deres medlemsland. Dette er en demokratisk utfordring, siden våre valgte politikere ikke er med på å vedta disse lovene og reglene.

I dette heftet ser vi nærmere på EØS-avtalen og hva den betyr for Norge. Først skisserer vi et historisk bakteppe og forklarer hvordan avtalen ble til. Deretter ser vi nærmere på avtalens hovedinnhold, hvilke rettigheter avtalen gir EØS-borgere, hva Norge betaler for deltakelsen gjennom EØS-midlene og hvilke samarbeidsprosjekter og byråer vi deltar i. Til slutt drøfter vi de demokratiske utfordringene ved EØS-avtalen.

Informasjonen som presenteres i dette heftet er hentet fra europautredningen Utenfor og innenfor. *Norges avtaler med EU* (NOU 2012:2) samt Regjeringens og Europakommisjonens nettsider. Mer spesifikke kildehenvisninger finnes i fotnoter.

Ønsker du om lære mer om EØS, EU og Norges forhold til EU kan du gå inn på nettsiden www.ieuropa.no

2. HISTORISK BAKGRUNN

EØS-avtalen har knyttet Norge til våre europeiske naboland siden starten av 1990-tallet.

Forløperen til EU, *Det europeiske felleskap (EF)*, gjennomgikk store endringer på midten av 1980-tallet. De tolv landene som da var med ønsket et tettere samarbeid for å skape økt økonomisk vekst. Dette skulle skje gjennom fullførelsen av det *indre marked* og felles lovgivning i den såkalte *Enhetsakten*.

Også syv europeiske land som stod utenfor EF ønsket å ta del i dette markedet. Disse landene var med i *Det europeiske frihandelsforbund (EFTA)*, som i sin tid ble opprettet som et alternativ til EF. Det ble derfor satt i gang forhandlinger for å knytte EF og EFTA sammen til *Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS)*.

På denne tiden hadde EF tolv medlemmer, mens EFTA hadde seks. Etter flere år med forhandlinger mellom de to partene, ble avtalen undertegnet 2. mai 1992. EØS fikk virkning fra 1. januar 1994.

Det indre marked ble ferdigstilt i 1992 og EF skiftet samtidig navn til *Den europeiske union (EU)*. For flere av landene fungerte EØS-avtalen som et første steg mot medlemskap i EU. Finland, Sverige og Østerrike ble EU-medlemmer 1. januar 1995, mens Norge ble stående utenfor da 52,2 prosent av velgerne stemte mot medlemskap i en folkeavstemning om norsk EU-medlemskap i november 1994.

EFTA består i dag av Sveits, Island, Liechtenstein og Norge. Kun de tre sistnevnte er med i EØS. Etter å ha signert avtalen trakk Sveits seg etter en folkeavstemning. EU har vokst til 27 medlemmer og EØS består av 30 land. Storbritannia forlot EU og EØS 31. januar 2020 etter 45 år som medlem, og er det første landet som har meldt seg ut av EU-samarbeidet. Landet samarbeider fortsatt med EU.

■ EU/EØS
■ EFTA/EØS
■ Sveits
■ Storbritannia

3. INDRE MARKED OG HANDEL

Gjennom EØS-avtalen har Norge blitt en del av EUs *indre marked* med *fri bevegelse av varer, tjenester, investeringer og personer*. Dette kalles de fire friheter, og utgjør kjernen i EØS-samarbeidet.

Det indre markedet skal fungere på samme måte som et nasjonalt marked – uten at grenser og nasjonalitet skal hindre samhandel og kontakt. En vare som produseres i Finnmark kan selges i Oslo uten å bli avgiftsbelagt eller stoppet på fylkesgrensen for kvalitetskontroll. På samme måte skal EØS-avtalen sikre at varer kan forflyttes mellom Spania, Slovenia og Sverige uten unødvendige hindringer. Hovedregelen er at produkter som fremstilles i henhold til regelverket i et EØS-land, kan selges og kjøpes fritt i alle andre EØS-land. Dette går inn under prinsippet om *ikke-diskriminering* på bakgrunn av nasjonalitet, og skal sørge for *likebehandling og rettferdig konkurranse* innenfor EØS-området.

Fri bevegelse av **varer** betyr at så lenge en vare er produsert i et EØS-land og oppfyller EØS-regelverket satte krav, kan den selges fritt innenfor hele området.

Fri bevegelse av **tjenester** innebærer at alle kan etablere virksomhet og selge tjenestene sine i et annet EØS-land. Det kan for eksempel gjelde rørleggere, arkitekter, mobilselskap og banker. Norske selskaper kan også delta i offentlige anbud i andre EØS-land, og europeiske selskaper kan delta i offentlige anbud i Norge.

Fri bevegelse av **investeringer** betyr at man kan åpne bankkonti i andre land, kjøpe aksjer i utenlandske selskaper, og gjør det like enkelt å flytte penger fra en bank i Oslo til Spania som fra en bank i Oslo til Bergen.

Fri bevegelse av **personer** betyr at vi kan reise fritt i EØS-land uten å søke om oppholdstillatelse eller visum. Arbeidere kan søke jobb i et annet land, en student kan ta en grad på et utenlandsk universitet og en pensjonist kan flytte sørover og ta med seg oppsparte pensjonsrettigheter.

REGLER FOR HANDEL

For å sikre fri bevegelse, har alle de 30 EØS-landene blitt enige om å følge et sett med felles regler og krav til det som kan selges på det indre markedet. Det felles regelverket gjør det enklere og mer forutsigbart for forbrukere og bedrifter.

Samtidig er det domstoler og tilsyn som garanterer at regelverket faktisk blir fulgt. Reglene i det indre marked setter også forbud mot monopol, kartellvirksomhet, prissamarbeid eller det å utnytte markedsrett på annet vis som er til ulempe for fri konkurranse og forbrukermakt.

IKKE ALT OMFATTES AV EØS

Handel med fisk og landbruksvarer omfattes ikke av EØS-avtalen, selv om regler om veterinære forhold og matsikkerhet påvirker disse områdene indirekte. Videre faller politikkområder som asyl, Schengen-avtalens passfrihet og informasjonssamarbeid utenfor EØS-avtalen. Norge samar-

beider likevel med EU på mange av disse feltene gjennom egne avtaler.

Et viktig skille mellom EØS og et EU-medlemskap er at Norge, Island og Liechtenstein forplikter seg til å innføre regler de ikke har vært med på å utforme og vedta. EU-medlemskap gir stemmerett når reglene for det indre marked bestemmes.

// Det indre markedet skal fungere på samme måte som et nasjonalt marked – uten at grenser og nasjonalitet skal hindre samhandel og kontakt.

Norsk sjømateksport er avhengige av EØS, selv om handel med fisk faller utenfor avtalen. Norge har nemlig innført EUs veterinærregler. Det gjør at matsikkerheten til norsk fisk godkjennes allerede når den tas inn til land. Det gjør at fisken kan transporteres sørover i Europa uten langvarige hygienekontroller på grensene. Foto: Norsk sjømatråd, Flickr CC.

4. RETTIGHETER

EØS-avtalen er noe langt mer enn en tradisjonell handelsavtale. Avtalen sikrer grunnleggende rettigheter for alle EØS-borgere.

Gjennom EØS-avtalen har norske borgere rettigheter i alle de 29 andre EØS-landene. I tillegg har norske myndigheter spesielle forpliktelser overfor de andre landenes borgere. EØS-avtalen gir oss alle like rettigheter, enten vi er arbeidstakere, studenter, pensjonister eller turister. Ett av hovedprinsippene i EØS er retten til å ikke bli *forskjellsbehandlet på grunn av nasjonalitet*.

Regulering av helsesystemet og velferdsordninger er hovedsakelig opp til nasjonale politikere å bestemme. Det er altså nasjonale myndigheter som utformer medlemslandenes velferdsordninger ut fra politisk prioriteringer og deres økonomiske evne. Likevel fastsetter EØS-regelverket at politikken i medlemslandene ikke må være i strid med prinsippene om *likebehandling og fri bevegelse*.

OPPHOLD

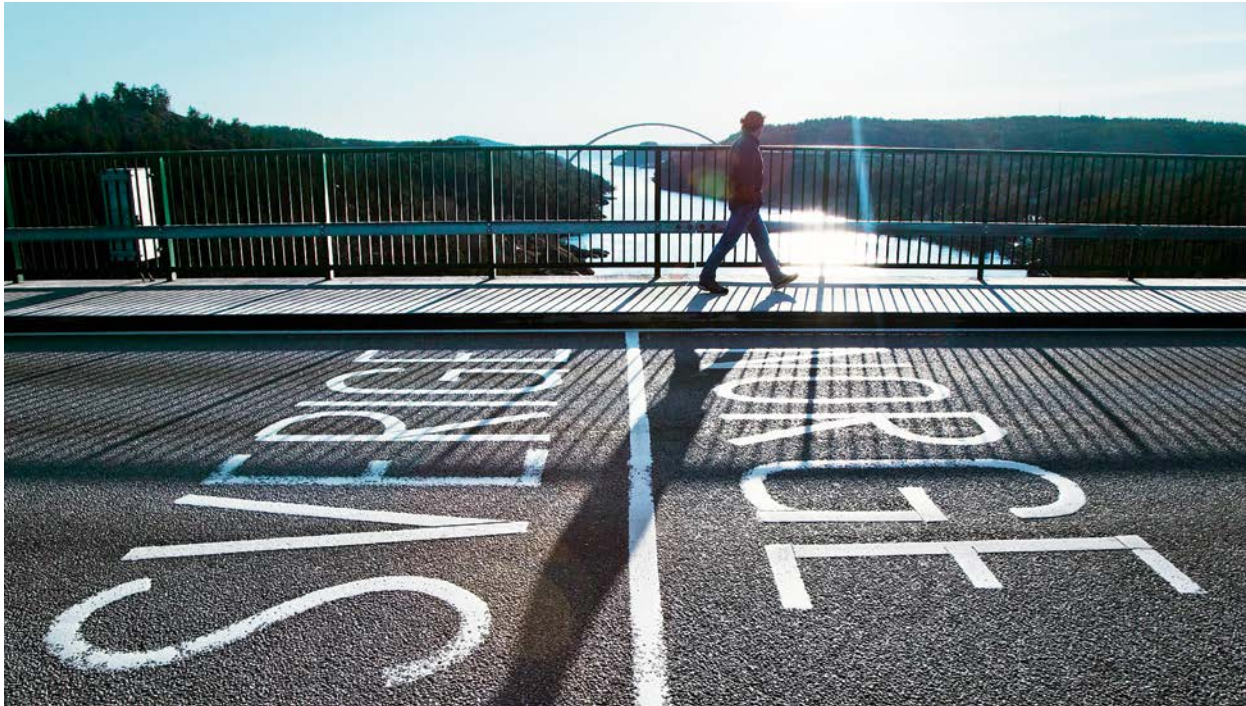
Som EØS-borger har du rett til å oppholde deg i hvilket som helst EØS-land hvis du arbeider, er selvstendig næringsdrivende eller studerer. Som turist kan du oppholde deg i et annet EØS-land i opptil *tre måneder* uten å måtte søke om visum eller melde fra noe sted, men du må kunne forsørge deg selv. Skal du være i landet mer enn tre måneder, må du være arbeidstaker, student eller ha et annet oppholdsgrunnlag.

ARBEID

Som EØS-borger har du rett til å søke på utlyste stillinger, ta arbeid i alle EØS-land og ansettes på *like vilkår* som landets borgere. Det er unntak for enkelte offentlige stillinger, for eksempel i forsvaret og politiet. Du har krav på samme arbeidsvilkår som landets egne innbyggere når det gjelder lønn, oppsigelse og fagforeningsrettigheter. I tillegg er det regler om arbeidstider, helse, miljø og sikkerhet som gjelder for alle, uansett hvilket land i EØS-området du befinner deg i.

VELFERD

Velferdspolitikken er i utgangspunktet et nasjonalt anliggende. Unntakene som omfattes av EØS-avtalen er å sikre like *trygde- og velferdsrettigheter* for arbeidstakere som jobber i et annet EØS-land enn de selv kommer fra. Arbeidere som kommer til Norge for å jobbe har også krav på de samme rettighetene som deres norske kollegaer, for eksempel når det gjelder sosiale tjenester. EØS-avtalen slår fast retten til akutt medisinsk hjelp og har bedret EØS-borgernes *tilgang til helsetjenester* utenfor sitt hjemland.

*EØS-borgere kan fritt reise fra ett land til et annet innenfor området. Med seg på reisen har de en rekke rettigheter.
Foto: Karin Beate Nøsterud, Wikipedia Commons.*

|| *Som EØS-borger har du rett til å søke på utlyste stillinger, ta arbeid i alle EØS-land og ansettes på like vilkår som landets borgere.*

Trygd på tvers av landegrensene

Likebehandlingsprinsippet sikrer EØS-borgere sosiale rettigheter når de jobber over en lengre tid i Norge. Mange synes det er urettferdig at norsk barnetrygd og kontantstøtte kan sendes til polske barn som aldri har oppholdt seg i Norge. Støtteordningene kan utbetales til et annet EØS-land så lenge én av foreldrene har arbeidet og oppholdt seg i Norge i et år. Disse foreldrene har dermed opptjent rettighetene på lik linje med norske arbeidere.

Såkalt *velferdsturisme*, at rause ordninger utnyttes, er ifølge en rapport for Europakommisjonen ikke særlig utbredt¹. De fleste som flytter til et annet land motiveres av høyere lønninger, ikke velferdsgoder. Trygdeeksport er også en relativt liten utgift. Hoveddelen av trygd som utbetales til utlandet går til norske pensjonister i for eksempel Spania.

¹ Rapport ICF GHK 2013, ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=10972

5. EØS-MIDLENE

Norge finansierer prosjekter i en rekke EU-land. Denne støtten er kjent som EØS-midlene, og bidrar til å utjevne økonomiske forskjeller i Europa.

EØS-avtalen inkluderer en felles målsetning om å *reducere sosiale og økonomiske ulikheter* på tvers av det europeiske kontinentet. Norge bidrar til dette gjennom å finansiere prosjekter i de 15 EU-landene med svakest økonomi. Polen mottar mest, deretter følger Romania og Ungarn. De andre landene som mottar støtte er Bulgaria, Estland, Hellas, Kroatia, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Portugal, Slovakia, Slovenia og Tsjekkia.

Det er et mål at støtten skal styrke samarbeidet mellom Norge og mottakerlandet. En rekke norske frivillige organisasjoner, bedrifter, forskningsinstitusjoner og offentlige etater deltar. De driver prosjektene i samarbeid med aktører i mottakerlandene.

NORGES BIDRAG

Størrelsen på bidragene avtales i forhandlinger mellom Norge og EU. Forhandlingene om hvor stort beløpet skal være er kompliserte og tar lang tid. Frem til 2021 betaler Norge omtrent 3,65 milliarder kroner i året.

EØS-midlene består av to deler. Den ene delen står Norge alene for, den andre delen inkluderer bidrag fra Island og Liechtenstein. Disse to betaler til sammen rundt 85 millioner kroner. Bidragene deres er lavere enn Norges fordi de to landene er betraktelig mindre enn Norge.

I tillegg til dette betaler Norge for deltakelse i EUs programmer, som forklares på side 10 og 11 i dette heftet.

Eksempel på prosjekter EØS-midlene går til:

KAMP MOT UNGDOMSLEDIGHET

I april 2017 ble det opprettet et nytt norsk fond for å bekjempe ungdomsledighet i EU. 550 millioner kroner av EØS-midlene skal brukes for å hjelpe ungdom inn på arbeidsmarkedet. Prosjekter som retter seg mot langtidsledige, ungdom mellom 24 og 29 år, minoriteter og funksjonshemmede vil bli prioritert.

MINORITETERS RETTIGHETER

Romfolket utgjør i dag den største minoriteten i Europa, med en befolkning på mellom 10 og 12 millioner. Samtidig er de blant de svakest stilte i samfunnet. Gjennom EØS-midlene har Island, Liechtenstein og Norge satt seg som mål å bedre deres livssituasjon. Støtten som gis blir blant annet brukt på å styrke grunnleggende rettigheter, bekjempe rasisme, bedre tilgangen til skole og utdanning, samt sikre et bedre helsetilbud.

// EØS-midlene skal utjevne økonomiske forskjeller i Europa. Midlene er også ment for å styrke samarbeidet mellom Norge og mottakerlandet.

Med støtte fra EØS-midlene sikres rumenske barn skoletilbud. Dette prosjektet er ledet av Frelsesarmeen. Foto: Stortinget, Flickr CC.

Norge kutter EØS-midler til Polens «LHBT-frie» kommuner

Polen er den største mottakeren av EØS-midler, og har mottatt støtte siden landet ble medlem av EU i 2004. De siste årene har Polen gått i en stadig mer udemokratisk og illiberal retning. Myndighetene har fått økt kontroll over domstolene, pressefriheten har blitt innskrenket og seksuelle minoriteters frihet blir stadig utfordret. De siste årene har over 100 polske byer, fylkeskommuner og provinser erklært seg som en sone «fri for LHBT-ideologi». På bakgrunn av dette har Norge valgt å stoppe utbetalingen av EØS-midler til disse sonene, ettersom det bryter med det felles europeiske verdigrunnlaget som EØS-prosjektene skal bygge på, nemlig respekt for menneskerettigheter, demokrati og rettsstat².

² https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/mB6Ep1/norge-struper-pengehjelp-til-lhbt-frie-soner-i-polen?fbclid=IwAR2U1SAIQyvPHN-4h3MGFD_c2Ohy9uqd9G-hn1AYm3U_uR0-QDAZDFdlycuI

6. EU-PROGRAMMER

EØS-avtalen gir Norge mulighet til å delta i EUs programmer. Norge deltar i flere av disse, som omfatter alt fra kultur og utdanning, til satellittnavigasjon og forbrukervern.

Programmene skal legge til rette for økt samarbeid på tvers av landegrensene i EØS-området. Dette skjer ved at studenter, forskere, organisasjoner, kommuner og bedrifter i flere land kobles sammen med økonomisk støtte fra EU til felles prosjekter. Norge og de andre EFTA/EØS-landene bestemmer selv om de ønsker å delta i EU-programmene. Der- som de gjør det, er det som fullverdige medlemmer på lik linje med EU-landene.

Når Norge bestemmer seg for å delta i et program, avtales det samtidig en kontingent for deltakelsen, som går til programmets budsjett. En del av disse pengene hentes tilbake igjen til Norge når nordmenn deltar i prosjektene. Like viktig i denne sammenhengen er utvekslingen av kunnskap og kompetanse som med dette skjer mellom norske og europeiske miljøer.

Her er en kort presentasjon av tre av programmene Norge deltar i:

HORISONT EUROPA

EUs program for forskning, innovasjon og utvikling støtter prosjekter som bidrar til å møte samfunnsutfordringene Europa står ovenfor. Dette gjelder blant annet innen helse, fornybar energi og transport. For perioden 2021 til 2027 har programmet et totalbudsjett på omtrent 900 milliarder kroner. Dette gjør det til det største forskningsprogrammet i verden.

Eksempel: Norske May-Britt Moser og Edvard Moser vant Nobelprisen i medisin i 2014 sammen med John O'Keefe. De tre mottok forskningsstøtte fra EU-programmet Horisont 2020 for fremdragende forskning³.

ERASMUS +

EUs program for utdanning, ungdom og idrett støtter prosjekter med ungdom (mellom 13 og 30 år) og de som arbeider med ungdom. Målet er å legge til rette for mer aktivitet over landegrensene for stud-

³ <https://www.forskningsradet.no/eus-rammeprogram/horisont-europa/>

enter, unge som vil arbeide frivillig i et annet europeisk land, ungdomsorganisasjoner og idrettslag. Den mest kjente delen av programmet er utvekslingsprogrammet for studenter. Siden oppstarten i 1987 har mer enn 3 millioner studenter reist på utveksling gjennom Erasmus-programmet.

Eksempel: Norske studenter kan reise på utveksling i hele Europa i opptil 12 måneder. Du betaler ikke skolepenger, og får et Erasmus-stipend på mellom 4000-4800 kroner i måneden samtidig som du kan få støtte fra Lånkassen.

KREATIVT EUROPA

EUs program for kulturliv skal fremme kulturelt mangfold, ta vare på europeisk kulturarv og styrke kultursektorens konkurransevne. Programmet støtter prosjekter som gjennomføres i en europeisk ramme og gir norske aktører innen TV, film, kunst og kultur muligheter til å samarbeide internasjonalt og til å nå ut til et større europeisk publikum⁴.

Eksempel: Norske filmer som «Til ungdommen», «Hodejegerne» og «Kon Tiki» har fått støtte fra EU gjennom programmet⁵.

// Siden oppstarten i 1987 har over 3 millioner studenter reist på utveksling med støtte fra Erasmus-programmet.

Erasmus-studenter i Bologna, Italia. Foto: Europakommisjonen.

4 <http://www.kulturradet.no/om-eus-kulturprogram>

5 <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Fornyet-norsk-deltakelse-i-Kreativt-Europa/id763255/>

7. BYRÅER

Norge deltar i flere av EUs byråer som en integrert del av arbeidet med å følge opp EØS-avtalen.

Byråene består av eksperter fra hvert medlemsland og har som ansvar å koordinere og samordne samarbeidet mellom medlemslandene. Det skal bidra til at landene utvikler *felles reguleringer* innen ulike fagområder, som for eksempel kontroll av kjemikalier, mattrygghet og legemidler. Felles reguleringer er avgjørende for *fri bevegelse* på det indre marked.

Byråenes hovedoppgaver er å samle inn data, bistå EU og medlemsland med faglige anbefalinger, etablere standarder og sertifisere produkter. Norge deltar i flere av byråene med eksperter, men har ingen formell innflytelse. Det betyr at de har tale- og forslagsrett på lik linje med EU-statene, men ikke stemmerett. Til sammen deltar Norge i 31 av EUs 51 byråer - blant annet *Det europeiske kjemikaliebyrået*, *Den europeiske politienhet* (Europol), *Det europeiske grensekontrollbyrået* (Frontex) og *EUs finansstilsyn*.

De siste årene har byråene imidlertid opplevd en oppgaveekspansjon utover opprinnelige oppdrag. For å unngå at kommisjonen får for mange oppgaver har den delegert bort noe beslutningsmyndighet til byråene. Stadig flere byråer spiller en rolle i å utvikle ny lovgivning sammen med

Europakommisjonen, overvåke at reguleringene blir fulgt i medlemstatene, og fatte beslutninger som får direkte virkning i medlemslandene.

Her er en kort presentasjon av to av de 31 byråene Norge deltar i:

DET EUROPEISKE GRENSEKONTROLLBYRÅET (FRONTEX)

Byråets hovedoppgave er å koordinere medlemsstatenes samarbeid om kontroll av Schengens yttergrenser. Byrået skal bidra med informasjonsformidling, støtte, veiledning og opplæring av nasjonale myndigheter. Norske myndigheter analyserer den nasjonale situasjonen og rapporterer videre til Frontex som lager et totalbilde for hele Schengen-området, og formidler dette videre til hvert land.

DET EUROPEISKE LEGEMIDDELBYRÅ (EMA)

Byrået skal utrede og vurdere nye medisiner i EØS, og kommer med faglige anbefalinger til kommisjonen, som foretar endelig beslutning. Dersom medisinen godkjennes av kommisjonen kan den omsettes i alle EØS-land. Dette fører til at sikre og effektive legemidler blir tilgjengelige samtidig i hele

EØS. Byrået består av to vitenskapelige komiteer, en for legemidler til mennesker og en for legemidler til dyr.

Eksempel: EMA spiller en viktig rolle i å vurdere og godkjenne de ulike koronavaksinene. De første vaksinene som ble satt i Norge, Pfizer og BioNTecs, ble godkjent av EMA i desember 2020. Byrået har som oppgave å vurdere om vaksinene er trygge og effektive før de kommer med en anbefaling til kommisjonen om å godkjenne dem. Alle koronavaksiner som blir omsatt i Norge er vurdert og godkjent av EMA⁶.

// Antall byråer har økt de siste 20 årene. Flere av disse har blitt etablert som svar på grenseoverskridende kriser.

En sykepleier som gjør klar en koronavaksine-dose på et sykehjem. Foto: Europakommisjonen.

6 <https://www.lmi.no/2021/01/04/tall-og-fakta-om-covid-19-vaksinene>

8. UTFORDRINGER

EØS-avtalen omtales gjerne som et politisk kompromiss. Selv om avtalen skaper forutsigbarhet for forbrukere, studenter og bedrifter, er den utfordrende i et demokratisk perspektiv.

Det som skiller EØS-avtalen fra andre internasjonale avtaler er at den er *dynamisk* og *ensartet*. Det vil si at EFTA-landene må innføre lover løpende etter hvert som ny lovgivning kommer til i EU. Regelverket skal også tolkes på samme måte i alle landene. Derfor er det institusjoner som sikrer at regelverket tolkes likt i de tre EFTA-statene som omfattes av avtalen og i EU-landene.

DEMOKRATISK UNDERSKUDD

Forskjellen mellom EU-landene og Norge, Island og Liechtenstein er at medlemsland i EU deltar i utformingen av regelverket. Norge, Island og Liechtenstein må innføre reglene etter at de er ferdig diskutert og behandlet i EU-systemet.

Denne manglende medbestemmelsen omtales som et demokratisk underskudd ved EØS-avtalen. Siden avtalen trådte i kraft i 1994 har Norge mottatt og innført over 12 000 forordninger og direktiver fra EU.

RESERVASJONSRETTE

EØS-avtalen gir Norge, Island og Liechtenstein en mulighet til å reservere seg mot nye EU-lover som de i utgangspunktet har forpliktet seg til å innføre. Dette er kjent som *reservasjonsretten*. Denne har aldri blitt brukt, men har vært vurdert benyttet 17 ganger.

Varsel om reservasjon vil utløse en *forhandlingsprosess*. Dersom partene ikke kommer til enighet, vil det føre til at den aktuelle delen av EØS-avtalen settes ut av kraft⁷. Fordi reservasjonsretten aldri har blitt benyttet er det vanskelig å forutse de faktiske konsekvensene av å starte en slik prosess.

MYNDIGHETSOVERFØRING

Det at stadig flere byråer får myndighet til å overvåke medlemsland og gripe inn dersom myndigheter, bedrifter eller personer bryter regelverket, kan utfordre EØS-avtalen. EU-byråene vil kunne få direkte administrasjon over Norge uten å gå via EØS-organene, EFTA eller Stortinget.

⁷ <http://www.nupi.no/Skole/HHD-Artikler/2012/Norge-og-EU-utenfor-og-innenfor>

Ifølge den norske grunnloven kan ikke Norge avgi myndighet til en internasjonal organisasjon Norge ikke er medlem av. EØS-avtalen er derfor basert på at EU skal forholde seg til Norge via EØS-organene. Alle nye EØS-relevante rettsakter fra EU går gjennom EFTA og EØS-komiteen før de innlemmes som en del av norsk lovgivning. I tillegg er det EFTAs overvåkningsorgan, ESA, som kontrollerer at regelverket blir fulgt i Norge, og EFTA-domstolen som vedtar beslutninger som norske personer og

bedrifter må følge. Byråene utfordrer denne modellen siden Norge må avgi suverenitet til et EU-byrå som får direkte virkning for nordmenn, uten at Norge har formell innflytelse i byrået.

Hittil har man imidlertid funnet løsninger på disse utfordringene ved at ESA har adoptert oppgaven med å føre tilsyn over norske myndigheter, personer og bedrifter. På den måten er myndigheten til å gripe inn i Norge overført fra EU-byråene til ESA.

II *EØS-avtalen gir Norge, Island og Liechtenstein en mulighet til å reservere seg mot nye EU-lover som de i utgangspunktet har forpliktet seg til å innføre.*

Motstandere av EØS-avtalen viser sin misnøye. Bildet er fra 1992, året avtalen ble inngått. Foto: Bernt Eide, Flickr CC.

Vil du lære mer om Norges forhold til EU og resten av Europa? Nettsiden www.ieuropa.no er en kunnskapsressurs for alle som har interesse for hva som skjer i Europa, og er spesielt rettet mot studenter og elever i videregående skole. Her kan du lese om hvordan Europa har utviklet seg de siste hundre årene, hvordan EU fungerer som politisk system og hvordan Norge forholder seg til våre europeiske naboer. I tillegg finner du nyheter og aktuelle historier om blant annet studie- og jobbmuligheter, forbrukerrettigheter, kultur og reise.

Du finner oss på:

 /ieuropano

 post@ieuropa.no

